

Слід підтримати позицію законодавця, який передбачив укладення контракту з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліцію, одноразово строком на два роки, а після закінчення строку контракту продовження служби на безстроковій основі.

Позитивним моментом у досліджуваній сфері вважаю встановлення виключно контрактної основи комплектування посад керівників та заступників керівників органів, закладів та установ національної поліції та керівників їх структурних підрозділів. Разом з тим, на мій погляд, не зовсім правильно обмежувати кількість переукладень контракту для окремих із вищезазначених категорій поліцейських, оскільки такий крок може потягти розмивання професійного ядра та зниження ефективності діяльності відповідних органів поліції.

УДК 349.2

ПІДСТАВИ ПРИЯТЯГНЕННЯ СУДДІВ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Прилипко С. М.,

*член Вищої кваліфікаційної
комісії суддів України,*

*д-р юрид. наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України,
заслужений діяч науки
і техніки України*

Конституційне визнання людини, її прав і свобод найвищою цінністю, проголошення України правовою соціальною державою висувають особливі вимоги до правового регулювання у сфері реалізації прав, його якості й ефективності. Особливо це стосується судового захисту прав і свобод людини і громадянина. Невипадково ст. 1 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» закріплює, що судову владу реалізують професійні судді шляхом здійснення правосуддя в рамках відповідних судових процедур. У свою чергу, ст. 2 зазначеного Закону регламентує, що суд здійснює правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними до-

говорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Право на судовий захист одне з фундаментальних прав людини, має виключне значення для панування справедливості в державі, відновлює довіру до державних інституцій, сприяє підвищенню добробуту громадян і всього суспільства в цілому. Зазначене право посідає важливе місце серед інших прав людини і є одним із засобів досягнення злагоди в суспільстві, сприяє соціальному миру, а також участі в житті суспільства всіх соціальних груп населення. Воно є невід'ємною частиною державної політики держави, президента та уряду і відіграє суттєву роль у недопущенні порушення прав громадян, недопущенні зменшення зниження рівня життя населення тощо.

Правозастосування ставить на порядок денний, а сучасна теорія права визнає, що проблеми, пов'язані з правовим регулюванням суспільних відносин, зокрема проблема ефективності взаємодії процесів законотворення та застосування, є актуальними для будь-якої спільноти. Глибина усвідомлення суті цих проблем є свідченням рівня не тільки пізнання права як об'єктивного складного, багатоаспектного соціального явища, особливої форми регулювання суспільних відносин, а й усвідомлення самої ідеї права, шляхів та форм її реалізації в бутті конкретно-історичного суспільства не лише у вигляді певної системи понять, визначень, принципів, норм і інститутів, а й реальної дії цієї системи. Однією з важливих цілей права є сприяння досягненню реалізації діалектичної взаємодії об'єктивно зумовлених соціальних інтересів (приватних і публічних) у процесі їх реалізації в будь-якій формі соціальної взаємодії, у тому числі і в державно організованому суспільстві. По суті, це дозволяє говорити про загальність правового впливу на кожного суб'єкта суспільних, зокрема правових відносин, що є важливою передумовою процесу створення і функціонування національної системи права, що є, передусім, процесом розкриття об'єктивно існуючих закономірностей суспільного розвитку і свідомого впровадження їх у правову дійсність. І в цьому правовому впливі неабияке значення має саме судова гілка влади, саме прозоре й справедливе здійснення правосуддя, без якого неможливі будь-який розвиток суспільства й розбудова правової та демократичної держави.

Кожному громадянину гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, а судова система забезпечує доступність до право-

суддя. При цьому слід підкреслити, що законодавець постійно прагне вдосконалювати та підвищувати національні стандарти устрою і судочинства та забезпечити право громадян на справедливий суд (наприклад, Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд»). Серед низки гарантій щодо незалежності судді, який здійснює правосуддя, є особливий порядок його призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення. В цьому процесі великий обсяг роботи виконує Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККС України). Це, зокрема, складання кваліфікаційного іспиту, визначення рейтингу на посаду судді, проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді, розгляд питання про обрання на посаду судді безстроково, підвищення кваліфікаційного рівня судді, проведення кваліфікаційного оцінювання, притягнення до дисциплінарної відповідальності судді тощо. У своїй діяльності ВККС України спирається на законодавство України та міжнародні стандарти у сфері судочинства, а саме: Основні принципи щодо незалежності правосуддя, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року; Висновок № 1 /2001/ Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо стандартів незалежності судової влади та незмінюваності суддів; Висновок № 3 /2002/ Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів і правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та безсторонності тощо.

Суспільство ставить на порядок денний питання щодо оновлення судової гілки влади, запровадження правового й прозорого механізму щодо здатності судді здійснювати правосуддя, підтвердження професійного рівня судді тощо. В цьому напрямку ВККС України у стислі строки здійснила величезний обсяг роботи: розробила порядок і методологію кваліфікаційного оцінювання судді (розробила відповідне положення); розробила положення про порядок проведення та складання суддею іспиту, окреслила напрямки тестування та виконання практичного завдання з урахуванням принципів інстанційності та спеціалізації, затвердила процедуру дослідження суддівського досьє, визначила механізм проведення співбесіди тощо. На жаль, слід констатувати, що не всі інституції та установи виконують приписи законодавства щодо оновлення су-

дової гілки влади й перевірки здатності суддів виконувати правосуддя в суді відповідного рівня. В окремих випадках ВККС України стикається з елементами зволікання і небажанням оновити судову гілку влади, виконати приписи законодавства й задовольнити очікування та надії щодо реформування судової системи України.

Забезпечуючи незалежність суддів, ВККС України у визначеному порядку здійснює застосування до судді дисциплінарної відповідальності. При цьому необхідно зазначити, що на адресу ВККС України надходить велика кількість скарг від громадян, фізичних та юридичних осіб, посадовців різного рівня. У своїй діяльності ВККС України забезпечує ефективність юридичної конструкції дисциплінарної відповідальності суддів. Головна ідея – це ефективність правового впливу на суддю за належного рівня гарантій притягнення до відповідальності. Суддя, який не відчуває належного впливу заходів дисциплінарної відповідальності, сприйматиме її у подальшому як побажання, а не правовий примус з боку держави і суспільства. При цьому надзвичайно важливою є неможливість встановлення заходів відповідальності суддів у підзаконних актах, а тим більше в локальних нормативних актах, на підставі думок і побажань окремих політичних діячів чи політичних уподобань, що, в кінцевому рахунку, може призвести до правового свавілля.

В процесі дисциплінарного провадження ВККС України ставить перед собою два основні завдання: по-перше, сприяння реалізації громадянами права на справедливий суд відповідно до законодавства України; запобігання зволіканню судових справ, порушенню засад гласності та відкритості, порушенню правил суддівської етики, порушенню суддею прав і основоположних свобод тощо; по-друге, захист судді в разі незаконних і необґрунтованих скарг, у разі відсутності підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності або в разі зловживання скаржником наданих йому прав.

Проблема юридичної відповідальності взагалі й дисциплінарної відповідальності суддів зокрема є однією із центральних у правознавстві. Слід зазначити, що право втрачає сенс без належного механізму забезпечення його реалізації, виконання, основною ланкою якого виступає саме юридична відповідальність.

Необхідно зазначити, що в сучасних умовах змінюються підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності. Відповідно до но-

вих вимог суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з таких підстав:

1) умисне або внаслідок недбалості: а) незаконна відмова в доступі до правосуддя (у тому числі незаконна відмова в розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило учасниками судового процесу реалізацію наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил підсудності чи підвідомчості; б) незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору; в) порушення засад гласності і відкритості судового процесу; г) порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості; г) незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу; д) порушення правил щодо відводу (самовідводу);

2) безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень;

3) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя, у тому числі прояв неповаги під час здійснення судочинства до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників судового процесу;

4) умисне або у зв'язку з очевидною недбалістю допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод;

5) розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати, або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні;

6) неповідомлення суддею органів суддівського самоврядування та правоохоронних органів про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, у тому числі про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді,

якщо таке звернення відбулося в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством, спосіб упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок;

7) неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законом);

8) втручання у процес здійснення судочинства іншими суддями;

9) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції;

10) зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, передбачених законодавством;

11) використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку;

12) допущення суддею недоброчесної поведінки, у тому числі здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї; встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам;

13) ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради юстиції;

14) визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом.

Дуже важливою тезою є те, що скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у його ухваленні, крім випадків, коли порушення допущено внаслідок умисного порушення норм права чи неналежного ставлення до службових обов'язків.

Юридична відповідальність незалежно від її видів реалізується в чіткій відповідності зі встановленими принципами. Принципи правового регулювання дисциплінарної відповідальності дають можливість глибше усвідомити вплив цих норм на суспільні відносини та основні напрямки їх розвитку в сучасних умовах. Прин-

ципи можуть виконувати свою роль тільки будучи опосередкованими конкретними нормами права. До числа загально визнаних принципів належать такі: законність, справедливість, невідворотність, доцільність, індивідуалізації покарання.

Змінилися й види дисциплінарних стягнень, які можна застосувати до суддів, а саме: попередження; догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом одного місяця; сувора догана – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді протягом трьох місяців; тимчасове (від одного до шести місяців) відсторонення від здійснення правосуддя – з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді та обов'язковим направленням судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації та подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді; переведення судді до суду нижчого рівня; висновок про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції для вирішення питання щодо внесення подання про звільнення судді з посади з підстав порушення присяги.

При цьому дуже важливо, що під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді повинні враховуватися характер правопорушення, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, наявність непогашених дисциплінарних стягнень та інші обставини, що стосуються вчиненого суддею дисциплінарного правопорушення. Дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципів пропорційності, законності, справедливості та ін.